

תגלית מרגשת: פרסום ראשון של האגרת המקורית שכתב הגאון הקדוש רבי אברהם גרשון מקיטוב מראשי עדת האשכנזים בירושלים לפרנסי קהלת מיץ, בחודש אייר שנת תקי"ז

מחקרנו התבסס בעיקר על ניתוח אגרות רא"ג ובניו. האגרות והתעודות נדפסו מזה זמן רב, אבל לא זכינו לראות תמונת כתיבת ידו.

לראשונה פורסמה תמונת כת"י בשנת תש"ע ב'קובץ בית אהרן וישראל' מתוך כת"י של רבי יצחק זרחיה אזולאי (אבי החיד"א) המונח באוצרו של אדמו"ר מסטאלין-קארלין שליט"א. ר' יצחק זרחיה רשם במחברתו חידושי תורתו ותורת חבריו. באחד המאמרים שהוא מעתיק מפי ידידו ר' אברהם גרשון, באמצע כתיבת ידו מתחילה כתיבה אשכנזית, שמן הנכון לשער שהוא עצם כתיבת ידו של רא"ג.

לימים התגלה חלק מספר כת"י שער הכוונות שהיה בישיבת בית-אל עם הגהות כת"י אשכנזי¹, ואחרי בדיקה זהירה באנו לידי מסקנה ששני הכתבים הם זהים לחלוטין ועד אחד מעיד על משנהו.

לאחר סיום המחקר על רא"ג הודיעני בטובו מכובדי רבי שמואל חיים גרובער שבבית נכאות של האדמו"ר מסקווער שליט"א מצוי מכתב בחתימת כת"י ר' אברהם גרשון. בשמעי בשורה זו ותפעם רוחי, כי זו פעם ראשונה שאני שומע על קיום מכתב בכת"י. לבקשתי הוא שלח לי צילום מהאגרת וזיהיתי מיד שהיא האגרת שאת תמצית דבריה העלינו ביריעה הרביעית (פרשת קרח אשתקד), כשהחותם הראשון הוא רבינו זצ"ל.

דא עקא, כאשר השויתי את חתימת ידו עם סוג הכתיבה במחברתו של רבי יצחק זרחיה ובהגהות שער הכוונות, עלה מיד שאין שתי הכתיבות דומות, הוי אומר שנפל כל הבניין של ההשוואות הנ"ל. אך בס"ד לאחר השוואה עם חתימת ידו של רבי יקר במכתב זה וכן צילום האיגרת וחתימתו שפרסמתי ביריעה הששית (מטו"מ אשתקד, עמ' ד), וכן אחרי בחינת צורת סלסול ראש החתימה מול החתימה של רא"ג על האגרת למיץ, באתי לידי מסקנה שהחתימה היא בוודאות כתיבת ידו של ר' יקר שחתם בשליחות אביו!

אגרת זו פורסמה לראשונה ע"י א"מ לונץ בשנתון 'ירושלים' שבעריכתו, שנה ב (תרמ"ז), מתוך העתק שקיבל מקהילת מיץ, ומצורפת תמונתו. עברתי בעיון על כתה"י ושבתי וראיתי שלונץ לא הדפיסו בצורה מדויקת, והא לכם כתבו ולשונו.

---

¹ אי"ה עתיד אני לפרסם דוגמאות מהגהות אלו.

ב"ה ירושלם עה"ק תובב"א. ר"ח אייר תקי"ז לפ"ק

השרידים אשר ה' קורא להם² אילי הצדק נטעי נעמנים³, מחזיקי בדק רודפי צדק אוחזים מעשה אבותיהם⁴ רחמנים בני רחמנים⁵, מנשרים קלו מאריות גברו⁶ לעשות רצון קונם מרוב אונים⁷, ה"ה אחינו בני"י נדיבי עם אלקי אברהם זרע יצחק עדת יעקב יחידי סגולה אשר בק"ק מיץ הצרפתי יע"א, ה' עליהם יחיו יאריכו ימים ושנים, ועל צבאם צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם⁸ העמודים והמכונות אשר הבית נשען עליהם⁹, גם מגבוה יראו¹⁰, יראה להם וגובה להם, ראשי אלפי ישראל המה פרנסים ואמרכלים נדיבים ושועים, גבאים ממונים קצינים ורוזנים, וז' טובי העיר, ה' צבאות יגן עליהם. ועילא מנהון¹¹ הרב הגאון תפארת ישראל, נזר הקודש כל העם עונים אחריו מקודש, דין הוא הדר נהדר בקדש המאיר לארץ ולדרים, אין על עפר משלו¹², קדוש יאמר לו¹³, אשרי העם שככה לו. יחד כולם ישבו שנוה שלום ובמשכנות אהל¹⁴ ישרי' יפריח יחיו דגן ויפרחו כגפן דשני' ורענני', גם בניהם עדי עד את מלכי' לכסא יושבי' לנצח וינטלם וינשאם לשכון בארץ החיים עד עולם כי"ר

מראש מקדמי אר"ש¹⁵ ארשת שפתינו רחושי מרחשן צלותין ובעותין נכח¹⁶ הדביר והאולם¹⁷ לאל אלדים זה היושבי בשמים ומעונתו בציון, הנה זה עומד אחרי כתלינו, כותל המערבי¹⁸, ושפתינו אתנו כי ירבה כבוד ביתם ממעל לחשב, וברכת שמים נטוי על ראשיהם יהיו כגנות

² ע"פ יואל ג, ה.

³ על פי ישעיה יז, י: "כי שכחתי אלהי ישעך וצור מעוזך לא זכרת, על כן תטעי נטעי נעמנים וזמורת זר תזרענו".

⁴ ברכות ז ע"ב.

⁵ ע"פ יבמות עט ע"א.

⁶ שמואל – ב א, כג.

⁷ ישעיה מ, כו.

⁸ ברכות יז ע"א.

⁹ ע"פ מלכים – א ז, מא-מג.

¹⁰ קהלת יב, ה.

¹¹ דניאל ו, ג.

¹² אין על עפר משלו – איוב מא, כה: אין בריה מושלת עליו.

¹³ אז כיהן רבי שמואל הלמן כאב"ד מיץ; הגיע למיץ מעירו מאנהיים בשנת תק"י, וכיהן שם ברבנות עד לפטירתו ביום ה' בטבת תקכ"ה.

¹⁴ בדפוס – ארץ.

¹⁵ ע"פ משלי ח, כג.

¹⁶ בדפוס – מכח.

¹⁷ ע"פ מלכים – א ו, ג.

¹⁸ במד"ר יא, ב.

עלי נהר כאהלי' נטיו¹⁹ והעושר והכבוד תכונן על פניהם כל הברכות ייתון לשלם²⁰ עוד כל ימי הארץ זמן זמנם²¹ זמניהם כי"ר אמן.

מאחר עלות קול רנה באהלי צדיקים זאת האר"ש מן המודיעים כי כן קרבו אלינו ויאתיון הני זהרור²² דקא מבע²³ אצבען מדויל ידי²⁴ של השר והנגיד הרבני המופל' כבוד מוהר"ר בערמאן שפייאר סג"ל יצ"ו מתושבי קהלתם קודש הנכתב בשנת התקט"ו יו"ד אייר ובדברי קדשו כתוב לאמר, שקבל פרי צדקתם אשר נדבה לבם הטהור לשלוח לעניי ק"ק עדתינו האשכנזים אחיהם אשר פה עה"ק ירושלי', מידי עוברו²⁵ דרך קהלתם קודש שלוחינו שליחא דרחמנא הישיש הרב כמוהר"ר שניאור פייביש²⁶ נר"ו²⁷ המה סך ט'²⁸ מאות ליטרין, ואנן מה נענה אבתרייהו כל חותמי ברכות שבמקדש יחולו על ראשם בשובע שמחות ורב ברכו' להם ולזרעיהם על כל החסד אשר עשו עם שלוחינו הרב הנ"ל ועמנו, הן הנה היו לבני ישראל אחינו הודאה לשעבר וצועקי' על עתיד כי זה ימים רבים שנשכחנו כמת מלב היינו עזובה היינו שכוחה וציון דורש אין לה לאמר לציון עמי אתה ובמה הת"ח מתפרנסין בארץ הנגב ארעא דלית לה מגרמה כלום²⁹ וזהב הארץ היא³⁰ זהב סגור³¹ וממרחק תביא לחמה³² לכל יושבי ציון וירושלי', חכמי אחינו הספרדים והמה רבו כמו רבו ושולחים להם די מחסורם אשר יחסר להם עשו להם כמה ישיבות והספקות³³, ואנחנו מתי מעט ואחינו קציני האשכנזים יצ"ו זה ימי' כביר העלימו עיניהם מאחיהם אשר בירושלי'.

¹⁹ במדבר כד, ה.

²⁰ בדפוס – יאתיון לשלום.

²¹ בדפוס – זמנים.

²² בעלי נחלות עשירים (רש"י לב"ב נה ע"א).

²³ מילה לא ברורה

²⁴ על פי מאמרו של אב"י (פסחים כח): היינו דאמרי אינשי: סדנא בסדני יתיב, מדויל ידיה משתלם = כאשר עושה הסדים יושב בתוך הסד [סד הוא כלי גדול מעץ, שהיו אוזקים בו את רגליהם האסירים. ופעמים שהגגר עצמו נתפס בתוך הסד שעשה, כגון שנתפס בגניבה], מדויל ידיה משתלם = נמצא משתדלם 'שכרו' ממעשה ידיו. וכאן רצונם להביע את שמחתם מהרמת ידיהם.

²⁵ בדפוס – עברו.

²⁶ עליו במאמרינו הרביעי.

²⁷ בדפוס – נ"ת.

²⁸ בדפוס – 6.

²⁹ על פי מאמרם במסכת ברכות (לב ע"ב) על הפסוק (ישעיה מט, יד) 'ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני'. והגמרא תמחה על הכפילות: "היינו עזובה היינו שכוחה"! וכוונתו כאן לומר: ארץ שאין לה משלה כלום, כלומר: שאין ביכולתה לפרנס את יושביה.

³⁰ בראשית ב, יב.

³¹ ע"פ מלכים-א, כ, ו. וכוונתו ששערי הזהב סגורים.

³² מתפרנסים מתרומות הבאות מחו"ל.

³³ בתקופה זו הקימו 'פקידי א"י בקושטא' ונדבנים שונים יותר מעשר ישיבות בירושלים.

המה³⁴ קצרה היריעה מהכיל לספר גודל השוד והשבר אשר מצאתנו בימי' האלה. כי נפיש נפוחי כפן³⁵ ורבים שתו לימא³⁶, מתי רעב כי תשעה קבין מיני של עוני כאן נמצא וכאן הי' לא יאומן כי יסופר הצרות והיגונות אשר סבבנו ככסלא לאוגי'³⁷, ואפס קציהו אין די בא"ר וקן קולמוסא לא ספק צרכינו במדב"ר כי זה שבע שני הרעב אשר פסקו אנשי אמנה משלוח ידם מתנות לאביוני', ומאין יתפרנסו המן הגורן ומן היקב, ואפי' המשתכר ישתכר אל צרור נקוב (אינו³⁸) כלום משא ומתן יש {בינינו} כביניכם³⁹.

לכן אתאנו לחלות פניהם קודש והיו הדברים האלה כעשר חלות⁴⁰, אנא בכח גדולת ימין צדקתם המחלקי' ביעקב ומפיצים בישראל ולכל יד החזקה אשר עושי' בעודם⁴¹ בגלותם מחזיקי' בבריתם ברית אבותם מלח {ממון} חסד⁴² ומתירים פס ידם להחיות נפשות ורוח שפלי' ולב נדכאי' יעמדו נא לימין אחיהם אשר בארץ המה תושבי ירושלי' עה"ק היושבי' במצור ובמצוק מצטמק ורע להם ועיניהם תלויות וצופיות לעזרת אחינו אנשי חיל אנשי אמת וימינם מלאה צדק, למען ישלחו הצדיקי' מהיום והלאה פרי צדקתם בתוספת מרובה על העיקר וצדקת הצדיקי' ישלחו מידי שנה בשנה כימי קדם חק עולם בל ימוט וכן יצאו לעזרת ה' בגבורים אשר בארץ המה הסרים אל משמעתם לנופף ידם בחותם וסמנטרון⁴³, ויתנו ידיהם ויצדקו את הצדיק דמעיקרא למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם לשנות מצדקה לצדקה ליתן מקופת הצדקה הקצובי' וקבועים מאז ומקדם בהסכמת הגאונים רבני אשכנז נרם⁴⁴ אשר הם שייכי' דוקא לחכמי אשכנזים ועניים אשר בירושלם המה לשלוח הקופות האלו דוקא לירושלם או לתת ביד שלוחם ולא ליד שלוחים אחרים אשר לד' ארצות המה או לצדקה

³⁴ אולי צ"ל 'הנה'.

³⁵ רבים שהתנפחו גופם מרעב.

³⁶ על פי הגמרא כתובות דף ח ע"ב לגבי ברכת אבלים.

³⁷ סבבנו כמו תלם את השדה (ברכות ו ע"א), כלומר, הם מקיפים אותנו מכל צד.

³⁸ בדפוס – איכו. ונראה שמילה זו היא נוספה מסופר אחר.

³⁹ בדפוס – כביניהם.

⁴⁰ קרבן 'תודה' יש לו עשר חלות לחם חמץ.

⁴¹ בדפוס – בכבודם.

⁴² בדפוס – חסר.

⁴³ בנדפס – וסנטרון (?). הוסיף סימן עקב אי הבנת המילה, ואכן טעה בהעתקה. וכפי שחזי בעצם הכתי"י נכתב: 'וסמנטרון', ומשמעותו בשפה היוונית "לחותם", ראה ירושלמי ברכות פ"א ה"ד.

הח' יעקב רייפמן שיער כן מדעתו דיליה שצ"ל "וסמנטרון". בכת"ע ירושלים בגיליון שלאחרי פרסום האיגרת [שנה ג – תרמ"ט] כתב רייפמן: "לסימן שאלה הזאת יש תשובה בערוך ערך סמנטר יעו"ש, ובמוסף, וממנו יודע כי תחת סנטרון צ"ל סמנטר". ובהגה מתחת לקו כתב הערוך שכן העיר לו ד"ר א' הרכבי.

⁴⁴ בדפוס – נר"ו.

אחרת⁴⁵ ועלייהו דידיהו רמיא המצוה הזאת להזהיר גדולים על הקטנים בכל המקום ובכל הארץ יצא קום קו המשפט ובקצה תבל מליהם ואם את הדבר הזה יעשו ויכלנו עמוד וגם כל העם הזה אחינו אנשי גאולתנו על מקומם יבואו לשלום ויתענגו על רוב שלום ויזכו לרוב טוב הגנוז וצפון לצדיקים ועטרותיהם בראשיהם, ויתר הן עתה מהודענא להון כי שלחנו למעלתם הרמה קבלות כפולות על ט' מאות ליטראות הנ"ל ויתר הדברים כתבנו בספר אשר יחדנו להנגיד הרבני מוהר"ר בערמן שפייאר סג"ל נ"ר⁴⁶, וכל הרוצה ידרוש מעל ספר הנ"ל. ובכן יגדיל ויאדיר כסא מלכותם וממשלתם רב ברבות הטובה הון ועושר בביתם בשובע שמחות ככל אות נפשם הרמה ונפש החותמים הם העומדים על הפקודים פקידי הזמן דק"ק אשכנזים אשר פעה"ק ירושלם תובב"א.

נאום הק' אברהם גרשון קוטבר זה שבתי היה בחברון תוב"ב ששה שנים וזה ארבעה שנים שקבעתי דירתי עם כל ב"ב פעה"ק ירושלם תובב"א ונאום יושע משידלוב⁴⁷

ונאום הק' אריהודא בהמפורסם מהור"ר אלכסנדר ז"ל מייזל מאפטא נכד הגאון ר' ליב חסיד ז"ל שהיה אב"ד דק"ק לבוב

ונאום הצעיר מרדכי פתחי' בהרב החסיד מוהר"ר אריה ליב זצוק"ל מגזע שאול וואהל ז"ל מירושלם עה"ק תוב"ב

ונאום הק' יקר בהרב מוהר"ר אברהם גרשון

[מאחורי האגרת]

מקרתא קדישא ירושל' תוב"ב. אל אנשי כנסת הגדולה ה"ה רוזני' וקציני' המפורסמי' פ"ו דק"ק פרנקפורט דמיין מיץ יע"א

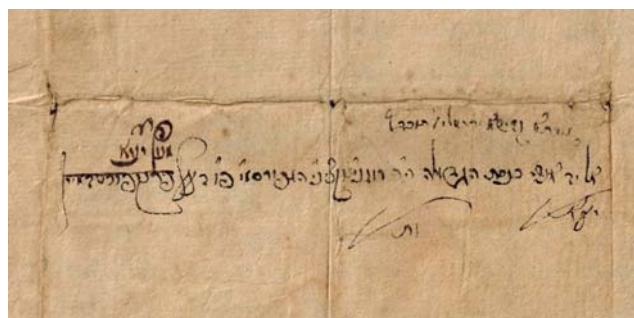
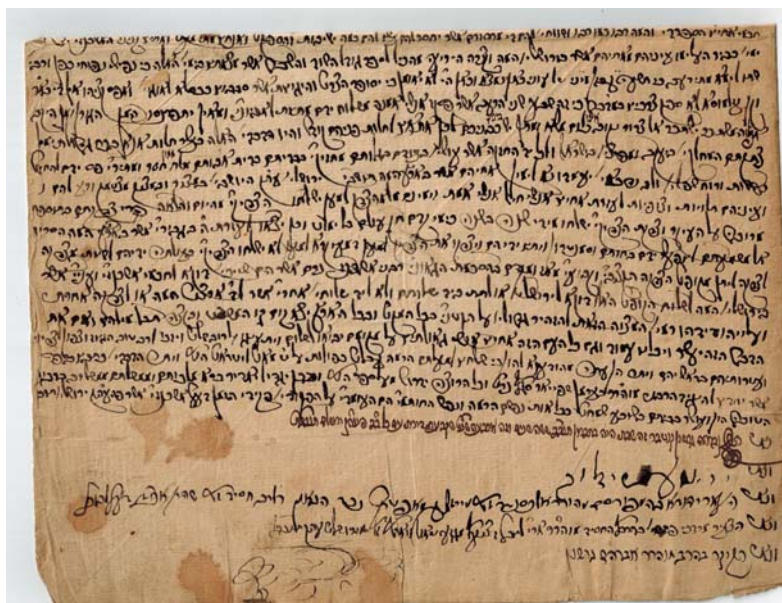
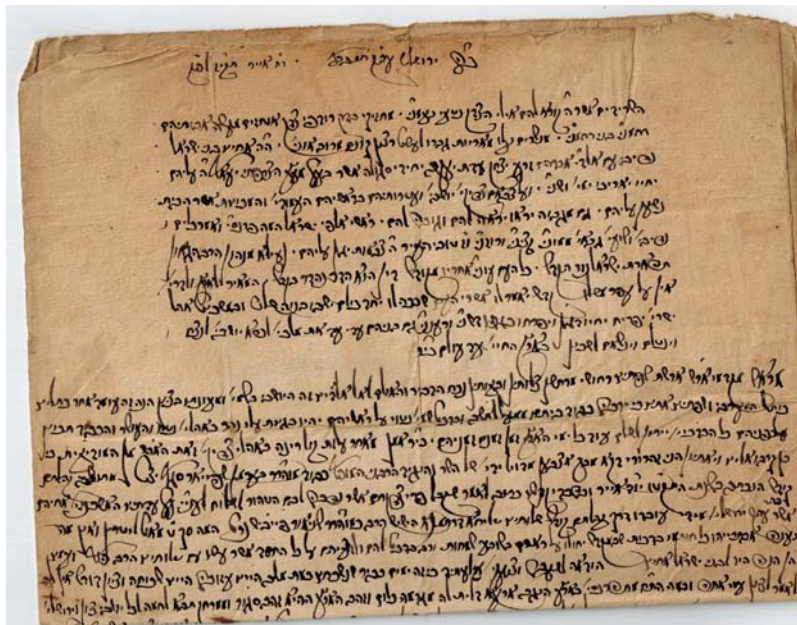
*

⁴⁵ רמז לסכסוך בים קהל האשכנזי לספרדי על גביית הכספים באירופה.

⁴⁶ עליו במאמר הרביעי.

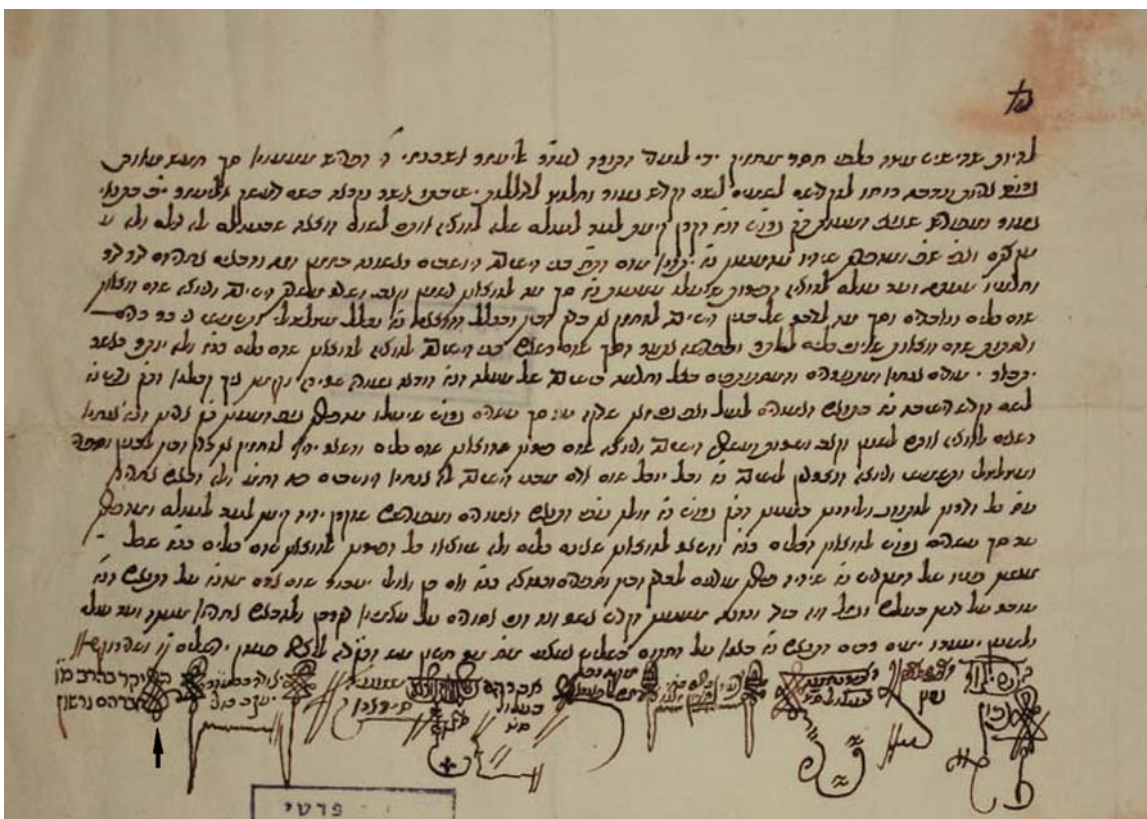
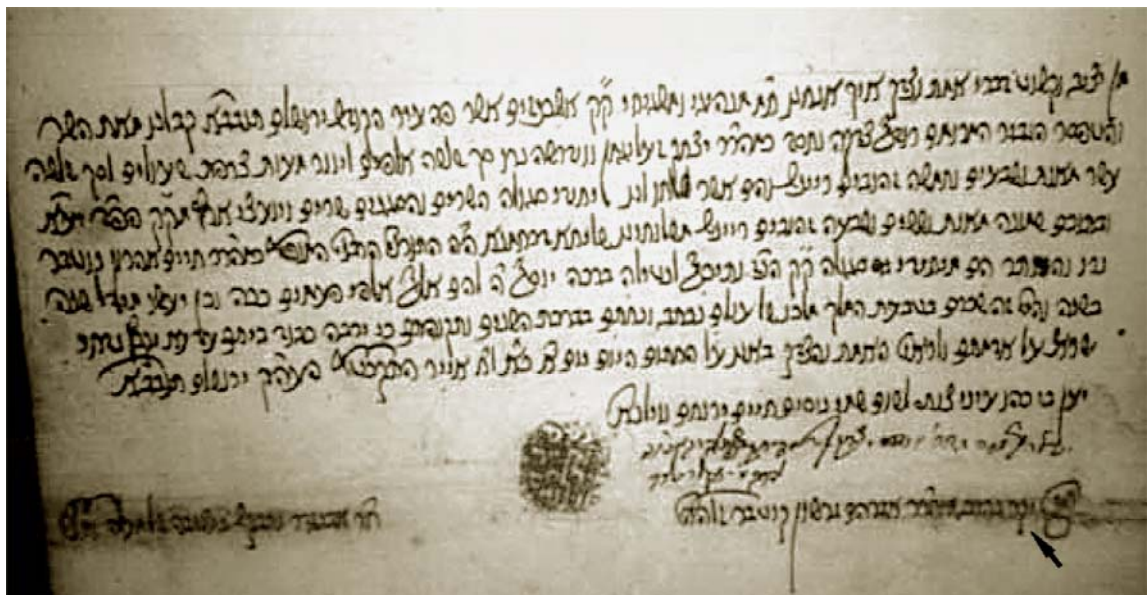
⁴⁷ לונץ לא הצליח לפענח את שמו, אלא שם עירו – שידלוב. ולנכון שיער יצחק בן-צבי שהכוונה לר' יהושע ב"ר שמשון משידלוב, החתום בתעודה שהוא פרסם, ראה אצלנו במאמר הרביעי, הע' 30.

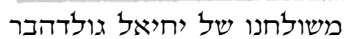
כתב-יד סקווירא

דוגמאות מחתימותיו של ר' יקר

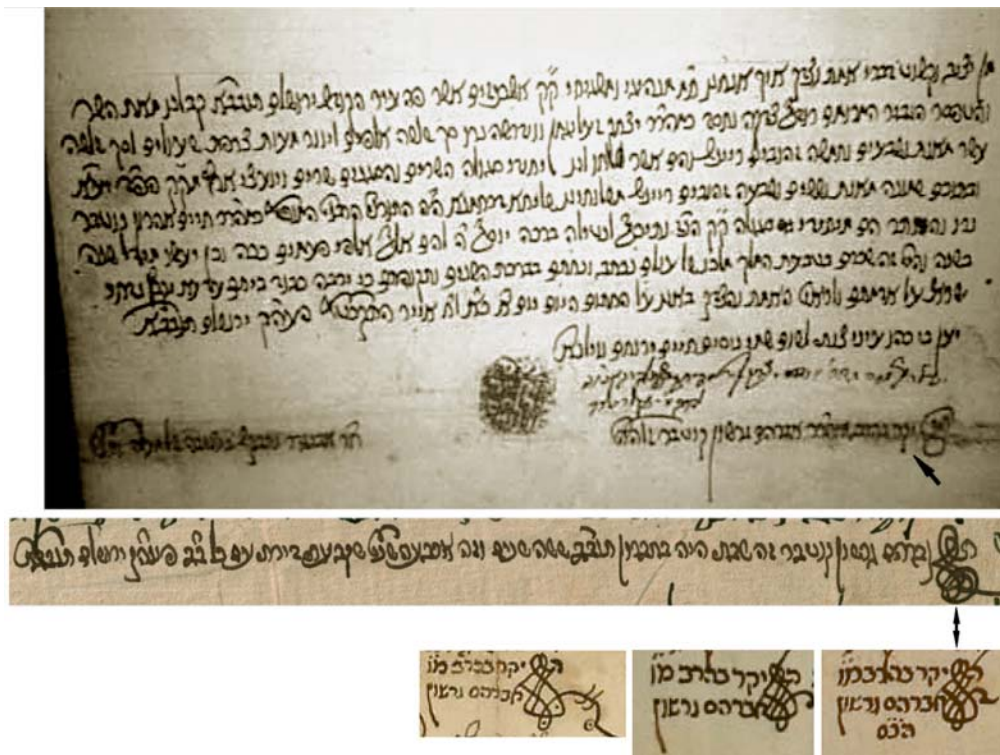

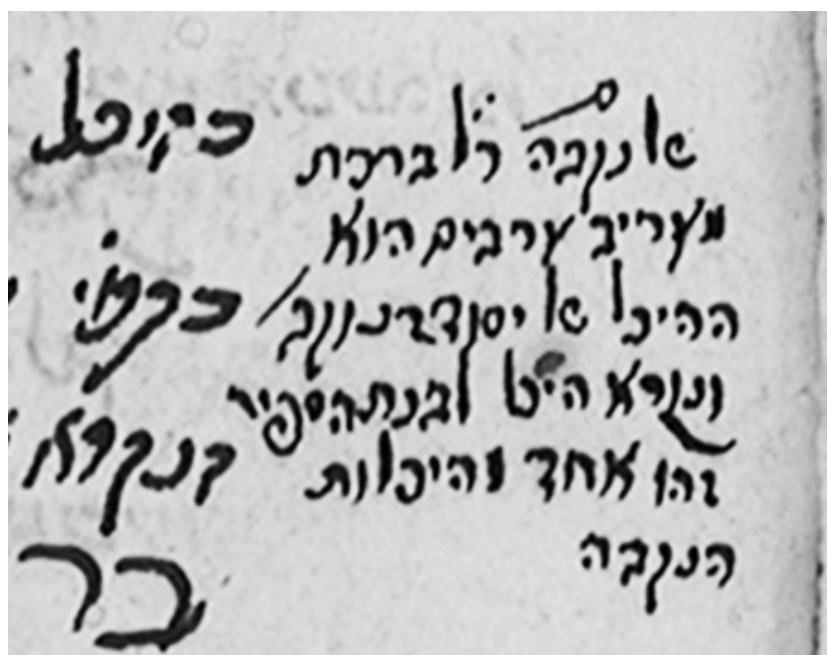
פרשת ויצא תשע"ו

דוגמאות מחתימותיו של ר' יקר

חתימתו של ר' יקר בשם אביו, בהשוואה מדויקת עם שאר חתימותיו

גילוי מרגש: דוגמא של גליונו של ר' אברהם גרשון לספר שער הכוונות

נספח

בעיית היחסים בין העדות בירושלים ובארץ-ישראל כולה היא בעיה שטרם הובררה כל צרכה. בעיות אלו אמנם היו קיימות בכל קהילה וקהילה יהודית גם בגולה, שלפעמים נבעו מתוך רצונה של כל קהילה מהגרת לשמור על מנהגיה ולנהוג על פי תקנותיה וסדריה שהיו קיימים בארץ מוצאה גם במקומה הנוכחי. היו מקומות שהמהגרים החזיקו במשך כמה תקופות במעמד מיוחד, אולם בהמשך הזמן הושפעו מסדרי הקהילה אליה באו, או שהם השפיעו על המקומיים, וברבות הימים התמזגו יחדיו ומעמדם העצמי בטל.

לעתים נדירות בלבד גברו המהגרים על המקומיים. אולם אם בקהילות הגולה היו מקרים אלו בודדים, הרי בא"י היתה זו בעיה תדירה ומצויה וסיבבה תקלות מרובות בסדרי-חייהם של העדות מחינה כלכלית וחברתית, וכמעט תמיד לא הוסדרה בצורה המניחה את הדעת.

כמה גורמים בדבר: ראשית, היות עיני כל העם נשואות לא"י, הרי שהן היחידים והן חכמי הדור מתעסקים ומתעניינים בנהוג שם. אופיין השונה של העליות השונות. המצב המדיני, הכלכלי, החברתי שהשתנה רבות באזור מתקופה לתקופה. לא היתה ארץ עם כל כך הרבה עליות מארצות שונות מאז התחלת האלף השישי. כמובן שכל עלייה לא"י עוררה בעיות חדשות שלא תמיד אפשר היה ליישבן באותה צורה ובאותה דרך⁴⁸.

ביריעות אלו חשפנו את ראשיתן של העליות מארצות אשכנז ואת ביסוסן בארץ, למרות הסכנה התמידית שריחפה מעל ראשם! עוד הוכחנו שהעליות מאשכנז היו בצורה מאסיבית עוד הרבה לפני גירוש ספרד. כבר בשלהי התקופה הממלוכית היה קהל אשכנזי בירושלים, ובאותם ימים נמנו האשכנזים עם ההנהגה הרוחנית והחברתית של היישוב, בכללם יהודים איטלקיים ממוצא אשכנזי.

רק כאשר גברה עליית מגורשי ספרד ופורטוגל, משנת ש' ואילך, איבדו האשכנזים בהדרגה את השפעתם ואת הדומיננטיות שלהם לטובת הספרדים, שהתעצמותם של אלו האחרונים אפשרה להם להשתלט על העדות השונות, הלא המה: מוסתערבים, מערביים, איטלקים ועוד, ולמעשה כל העדות התבטלו, **פרט לאשכנזים** שעל אף מספרם המועט בקהילה ידעו לשמור על ייחודם העצמי, וניהלו את חייהם כמיעוט עדתי נפרד על-פי דפוסי המסורת האשכנזית.

כמו כן התמקדנו רבות בייחודה של עדה זו שניהלה מגביות ושליחויות נפרדות לגולה, ובאותם כספים יכלו בני עדה זו לכלכל את עניינם מבלי לשתף את בני שאר העדות. הוכחנו ברורות שבית הכנסת האשכנזי בירושלים עמד על תילו ברצף של מאות שנים עד לשנת תפ"א, אז נהרס בעקבות עול החובות שהצטבר. ולמרות כל השוד והשבר הקהילה המשיכה להתקיים: המניין נוסח אשכנז נותר עומד,

---

⁴⁸ כמובן שלא חסרו חיכוכים והתפלמסויות והתפצלויות גם בתוך העדות עצמן. כבר תקופה ארוכה שאני חוקר את חילוקי הדעות בתוך העדה האשכנזית של העליות הראשונות, שמתפצלים לשלושה: בין החסידים לפרושים, בתוך העדה הפרושית ובתוך העדה החסידית. חומר רב הצטבר אצלי במחקר זה, והלוואי שאוכל בעז"ה לנתחו על צד היותר טוב.

פרשת ויצא תשע"ו

ובעיקר ראש הקהילה הלא הוא רבי אברהם גרשון⁴⁹ פרס את חסותו על הקהילה וניהלה בגאון בכך שדאג לכל צרכם במסירות נפש. גם אחרי פטירתו המשיכה הקהילה להתנהל, כשרביט ההנהגה עברה ליד בנו ר' אהרן חיים לפחות עד שנת תק"ל. ולמרות הדחק והלחץ, הקהילה רבתה ופרחה. בשנת תקל"ב עלתה קבוצה גדולה בני רוסיא ופולין ירושלימה, כשבראשם רבי עזריאל משקלוב (זקנו של רבי ישראל משקלוב), ויהי הוא המצביא לכל הבאים עמו. בתקופה זו החלו העליות החסידיות שהתיישבו בגליל ונטעו יתד בצפת וטבריה והקימו יישובים אשכנזים לשם ולתפארה.

כמובן שפנים חדשות הגיעה לירושלים עם עלייתו של רמ"מ משקלוב בשנת תקס"ט, עלייתם של תלמידי הגר"א והתגבשותה של עדת בפרושים וההתעוררות לחדש את בניית החורבה, כאשר בראש המאמצים עמד רמ"מ, שהיה ראש הקהילה וטרח להשגת רישיונות לבנייה. בראשית שנת תקצ"ז הושג הרישיון לבנייתו מחדש של בית הכנסת ומכאן ואילך פורח היישוב האשכנזי בעיר עד עצם היום הזה.

הרי לנו כמעט רצף של מאות שנים לקהל אשכנזי עצמאי בירושלים.

מכאן נתייחס לגישתו של הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל לגבי מעמד היישוב האשכנזי בירושלים. כמה פעמים הוא דן בשאלת חילופי מנהגים בין אשכנז לספרד, והוא סבר שגם האשכנזים בני א"י יש להם לנהוג כעדת הספרדים, וזאת עקב העדרו של בית-דין עצמאי זמן רב בארץ.

בדיונו אודות אישה אשכנזית שנישאת לבעל ספרדי, שבבית אביה היתה נוהגת כמנהג הוריה בכל החומרות, ומהן אי-אכילת קטניות בפסח, ונשאלת השאלה האם כעת אחרי נישואיה האם היא צריכה להמשיך במנהג בית אביה.

עמדת הרב היתה שהאישה נגררת אחרי בעלה בכל מנהגיו. ועוד, ביה"ד הקבוע בירושלים היה של עדת הספרדים, ולכן יש לאשכנזים באופן כללי להיגרר בתר פסקי הב"י. יסוד זה נקט מתשובתו של רבי בנימין מרדכי נבון⁵⁰ שכותב בשנת תקצ"ח לערך:

דהאמת דבזמן ה' גו"ר היה להם [לאשכנזים] קהל ובי"ד לבדם, ואח"כ מרוב החובות וגלות העכו"ם ברחו כולם מפעה"ק ונשמו הבתים ונחרב הביה"ק ולא נשאר שום אחד מבני אשכנז, ואפילו אם היה שם אחד להשתטח על קברי צדיקים היה בהחבא, מפני רשעת הגויים, והיה כך יותר ממאה שנה שלא דרך בה רגל אשכנזי. עד שמקרוב בא מע' הרב המפ"ה רבי מנחם מנדל אשכנזי, תלמיד הגאון ר' אליהו מוילנא זצוק"ל, והוא היה הראשון שבה לדור פעה"ק ואחריו היו באים מעט מעט עד שנעשה היום קהל גדול הע"י, ואפי"ה כי יהיה להם דבר למשפט באים לפני דייני העיר של הספרדים, אלא שמוזה שנתיים ימים שרבתה המחלוקת בין רבני וחכמי הספרדים... והושיבו ב"ד מעדת האשכנזים, וא"כ מאן נימא לך דבכה"ג מותרים

⁴⁹ ולימינו עמדו: ר' חיים ירוחם ווילנא ור' שניאור פייביש ועוד.

⁵⁰ ראש מקובלי 'מדרש חסידים בית אל', וראב"ד בעיר. כתב תשובות רבות בהלכה, שחלקו נדפסו בשנת תרל"ו ע"י בנו-חורגו רבי יעקב שאול אלישר, בשם 'בני בנימין'.

לשנות ממנהגי הספרדים שפוסקים עפ"ד מרן ז"ל⁵¹.

הרב יוסף מוסיף שידיעה זו מקבלת גושפנקא גם מהמבואר ב'תולדות חכמי ירושלים', ח"ג עמ' קנח, ובדברי רמ"מ עצמו שם⁵², וע"ע פאת השלחן דף יז סוף ע"ב⁵³.

בשנת תשכ"ט ניהל וויכוח עם הגאון רא"י וולדנברג בעל 'ציץ אליעזר' בסוגיית האם נשים מברכות על מצוות שהזמן גרמן. כשהרב יוסף נוטה להחמיר עבור נשים אשכנזיות, גם אחרי שהכרעת הרמ"א כדעת ר"ת להקל. ואלו דבריו:

ובאמת שיתכן מאד שגם מאלה הגאונים האשכנזים המקיימים מנהג הרמ"א, היינו דוקא בעירם ושער מקומם, שעליהם לנהוג כמרי דאתרא דידהו. לא כן לאלה האשכנזיות הבאות להתיישב בא"י, אתרא דהרמב"ם ומרן, כיון שקבלו כאן הוראותיהם, י"ל שחייבות הנשים לעזוב מנהגן, ולהמנע מלברך...⁵⁴.

כך גם בדיונו אודות השאלה האם לאשכנזי מותר לאכול בשר שאינו "גלאט" שלדעת הב"י הוא אסור, ואילו אצל רבים מבני אשכנז הקילו. גם בשאלה זו מחמיר בעל יביע"א, וחוזר על דברי הרב נבון⁵⁵.

את שיטתו זו הרחיב גם לגבי נוסח התפילה, עד כדי כך שכתב: "לדאבון לבנו גם בארצנו הקדושה הביאו עמם כל מנהגי הגלויות ובכלל זה נוסח אשכנז, ורבים מקפידים על כל מנהגיהם שבחול"ל בין להקל ובין להחמיר, נגד דעת רבותינו שבא"י הרמב"ם ומרן מרי דאתרא ניהו וכן נגד דעת האר"י בכמה דברים, עד כי יבא שילה, ויתקן עולם במלכות שדי, ויהיו לאחדים בידו ולא יחצו עוד לשתים ממלכות"⁵⁶.

כיוצא בזה אודות ההברה הספרדית, שלדעתו היא הנכונה ושאין איסור לאשכנזי לשנות ממבטאו למבטא הספרדי, ודלא כרא"י הכהן קוק שהחמיר בדבר. וכסייעתא לכך הביא משני רבנים שביקרו את תשובתו של הרב קוק: הרב בן ציון עוזיאל והרב שבתי בוחבוט, ואחד מנימוקיהם הוא: "כי היישוב בא"י מעיקרו היה במבטא הספרדי, ומן הראוי שכל הבא לא"י קמא קמא בטיל לגבי מנהגי הספרדים"⁵⁷.

ולאחר נשיקות כפות ידיו ורגליו, אתמהא, אפילו אם נניח שבית הכנסת האשכנזי היה חרב ושמום, אבל

⁵¹ פורסמה בכת"ע סיני, טבת תש"ט, עמ' רט.

⁵² רמ"מ מתאר שם את ירושלים עת עלותו והתיישבותו בה: "והביאני לירושלים.. וקבעתי בעז"ה בית המדרש ובית הכנסת לתורה ולתפלה, ועתה עזרני ה' להוציא את החורבה שבירושלים שהיה של אחינו האשכנזים מימי קדם יותר ממאה שנה בה"כ בתוכה ונהפכה לזרים, ונעשה חרבה ושוממה, ועתה ברוב רחמיו וחסדיו הוצאתי מיד...".

אכן, בה"כ היה שומם, אבל המנין והקהילה פעלו תמידים כסדרם!

⁵³ שו"ת יביע"א, ח"ה סי' לז ס"ק ד.

⁵⁴ שם, ח"ה סי' מג ס"ק ז.

⁵⁵ שם, ח"ה, יו"ד סי' ג ס"ק א.

⁵⁶ שם, ח"ו, סי' י ס"ק ד.

⁵⁷ שם, ח"ו, סי' יא ס"ק ו.

פרשת ויצא תשע"ו

הקהל לא בטל ונמשך במנהגיו ותקנותיו ברצף - לא פחות מהעדה הספרדית (שגם התדלדלה באותן שנים בצורה דרסטית). ומדברי הרב נבון אין ראייה, הלא הוא נשאל שאלה בדיני ממונות⁵⁸, בסוגיה שעליה נחלקו המחבר והרמ"א, ובאותו מקרה מעלה הרב נבון שאפילו במקום ששני המתדיינים הם מ'גלות אשכנז', יש לנו לפסוק עבורם כדעת המחבר, כשהוא מתכוון לכך שבדיוק באותה תקופה לא היה בית דין אשכנזי קבוע, וכמובן שלדעתו אין מנהג קבוע לאשכנזים⁵⁹. אבל מכאן ועד לביטול המנהגים והתקנות הדרך ארוכה ותמוהה ביותר, כי מדוע קהילה ששמרה על מנהגיה במסירות זה מאות בשנים יתבטל מעמדה בגין רפיון של כמה שנים שנכפה עליהם מחמת אונס, וכמובן שלא התייאשו לרגע מההתיישבות בעיר, ועיני כולם נשואות לרגע בו יוכלו להחזיר עטרה ליושנה!

ומה עוד אחרי שהוקם בית דין אשכנזי בשנת תר"א בראשות מלאכים ושרפים, ומאז לא פסק מלדון ולהורות, ומחצר 'בית יעקב' יצאה ההוראה לעדה בגאון ותפארה במשך עשרות בשנים על ידי אשלי ברבי שהעניקו חמה בקומתם, והשפעתו נמשכה עד עצם היום הזה לרבבות רבבות בני אשכנז, היעלה על הדעת לשנות?!

בברכת שבת שלום, יחיאל גולדהבר

כטל נופת עלי ברוכה, ברכת מזל-טוב שלוחה, בהגשת זאת המנחה, לכבוד שמחת חתן וכלה, הלא הוא החתן כליל המעלות, החריף ובקי בחדרי התורה, יראת ה' היא אוצרו, שמו מפארים: **הרב משה הבהן מילר** יקר הערכין
בן יקיר להגאון החסיד, משנתו זך ונקי **רבי יעקב מילר אב"ד קהלת אייזנשטאט** (בורו פארק)
עב"ג מרת בילא בת הגה"צ, שמו נודע בשערים **רבי בנימין זאב לאנדוי דיין בקהלת חוסט**.
ברכותינו שלוחה בזה, בורא עולם בקנין השלם זה הבנין, יהא רעוא מקמי שמיא, שהזיווג יהא קטיר לעלמי עלמיא, לשם ולתפארת, כגפן אדרת. **משה** עבד ד' אלקים חיים, שפעת ברכה והצלחה לסיני ועוקר הרים.

ויזכו ההורים שליט"א לרוות רב נחת דקדושה מנטעי נאמניהם, דשן ורענן וכל טוב, ויהא הבנין הנהדר הזה נכון ונשא, ויהי ה' עמם בכל אשר יעשו, ירכיבהו על במתי הצלחה, ויהי נועם ה' במעשי ידיהם שיזכו להמשיך בעבודת הקודש ולהפיץ ממעיינותיו החוצה.

⁵⁸ בענין בור מין שהיה ב"חצר" שהיתה שייכת לכמה בעלי-בתים, ושותפות זו גרמה לסכסוך.

⁵⁹ שהרי המנהג נקבע כפי פסקי דינים של בתי הדין בעיר, וכפי שכתב הרב בעצמו בחלק ז', חו"מ סי' ב ס"ק ג'!